UNELE ASPECTE ALE INTERVENŢIEI MILITARE GERMANE ÎN SPANIA, ÎN ANII RĂZBOIULUI CIVIL (1936—1939)

DE

DAN BOŢESCU şi VASILE TRUFIN

Stabilirea cît mai exactă a proporţiilor amestecului statelor totalitare fasciste în războiul civil din Spania poate contribui la cunoaşterea uneia din cauzele fundamentale ale succesului repurtat de rebelii spanioli. Necesitatea acestei cunoaşteri este impusă şi de absenţa din istoriografia noastră a unor lucrări consacrate problemei amintite. Fiind prima confruntare armată directă dintre fascism şi democraţie, războiul civil spaniol s-a bucurat de o atenţie deosebită din partea istoriografiei noastre contemporane. Cercetările întreprinse pînă acum au urmărit însă cu prioritate sublinierea legăturilor existente între mişcarea antifascistă din România şi lupta dusă de republicanii spanioli, participarea voluntarilor români la războiul naţional-revoluţionar al poporului spaniol împotriva intervenţioniştilor italo-germani şi a rebelilor fascişti.

În cele ce urmează ne propunem ca, folosind cu precădere unele documente provenite din surse germane, precum şi unele lucrări apărute în străinătate consacrate războiului civil din Spania, să prezentăm cîteva aspecte ale cauzelor, caracterului şi proporţiilor intervenţiei militare a Germaniei naziste în Spania, în sprijinul rebelilor fascişti.

Izbucnirea rebeliunii fasciste în Spania a coincis cu relansarea programului de reînarmare febrilă a Germaniei naziste, în cadrul căruia un loc important îl deţinea asigurarea industriei de armament cu materiile prime necesare. Pentru coordonarea efortului economic cu necesităţile militare în cadrul Ministerului de război a fost creat un organism special destinat acestui scop : Direcţia economiei de război, pusă sub comanda generalului G. Thomas [1].

Trecerea la politica de revizuire prin forţă a Tratatului de la Versailles impunea conducerii naziste o pregătire politico-militară de largă respiraţie, incluzînd asigurarea unor baze strategice şi surse de materii prime, care să-i permită chiar de la început neutralizarea opoziţiei Franţei şi Angliei. În contextul acestor planuri agresive, Spania, prin poziţia sa strategică şi prin bogăţiile subsolului său, a constituit obiectul unei atenţii deosebite din partea conducerii naziste. Aşa cum sublinia Hitler, la 5 noiembrie 1937, în faţa principalilor săi colaboratori „ameninţarea căilor de comunicaţii franceze va opri cea mai mare parte a transportului forţelor de luptă din Africa de nord în Franţa, aşa încît

---

[1] Enzo Collotti, *Germania nazistă,* Ed. şt., Buc., 1969, p. 128.

Franța va avea la granițele cu Italia și Germania numai forțe din propria țară"[2]. Totodată, izbucnirea războiului civil din Spania a ascuțit lupta între statele angajate în cursa înarmărilor pentru ocuparea unor poziții dominante în economia spaniolă, în scopul aprovizionării propriilor lor industrii de război cu materii prime din subsolul Spaniei, luptă în care Germania, datorită penuriei de materii prime, era cel mai mult interesată[3]. Pentru acest motiv, simpatia de care s-a bucurat în Germania pregătirea rebeliunii fasciste și, ulterior, sprijinirea sa continuă, reprezintă un capitol al planurilor vaste ale Germaniei hitleriste de stabilire a unei influențe complete în una din cele mai importante zone geografice ale Europei.

Analizînd retrospectiv începutul și evoluția războiului civil spaniol în lumina documentelor timpului apare de netăgăduit faptul că în condițiile în care rebeliunea nu avea o bază de masă, succesul ei s-a datorat coparticipării directe a puterilor fasciste, Germania și Italia, la sugrumarea Republicii spaniole.

Perioada care desparte victoria Frontului Popular în alegerile din 16 februarie 1936, de izbucnirea rebeliunii fasciste din 18 iulie 1936, a fost marcată de o febrilă activitate a forțelor de dreapta în vederea răsturnării guvernului legal. Terorismul, atentatele și provocările fasciste au creat un climat de violență în scopul compromiterii guvernului de Front Popular și justificării unei lovituri de stat. Arestarea la 15 martie 1936 a lui Primo de Rivera jr., șeful Falangei și moartea, la 13 iulie 1936 a lui Calvo Sotelo, personajul politic cel mai reprezentativ al forțelor de dreapta, au făcut ca organizarea și conducerea rebeliunii să treacă nemijlocit în mîna ofițerilor reacționari grupați în „Uniunea militară spaniolă" în frunte cu generalii Sanjurjo, Mola și Franco. Planul militar al rebelilor elaborat la 25 mai 1936 prevedea ocuparea rapidă a principalelor centre ale Spaniei urmată de încercuirea și cucerirea Madridului. La 5 iunie 1936 rebelii au întocmit și un plan civil, care prevedea constituirea unui „directorat provizoriu" alcătuit din 5 membri, care să înlocuiască guvernul Frontului Popular[4].

O dată cu pregătirea din interior a loviturii, fasciștii spanioli au căutat cu febrilitate sprijinul activ al puterilor totalitare fasciste, Germania și Italia.

Primele contacte dintre fasciștii spanioli și cei italieni datau de mai multă vreme. Încă de la sfîrșitul lunii martie 1934, reprezentanți ai reacțiunii spaniole au avut o serie de întrevederi la Roma cu Mussolini, obținînd promisiunea unui important sprijin material în cazul declanșării rebeliunii[5]. Ducele promisese pentru început să furnizeze rebelilor 10.000 de puști, 20.000 grenade de mînă, 200 de mitraliere și un ajutor bănesc în valoare de 1.500.000 de pesetas[6].

În același timp, șeful Falangei spaniole, José Antonio Primo de Rivera, a întreprins o călătorie la Berlin unde a fost primit ca oaspete de onoare de către conducătorii naziști, asigurîndu-se de sprijinul moral și material al acestora[7]. Rodul acestor contacte s-a vădit și în pregătirea nemijlocită a rebeliunii, la care au participat activ toate organizațiile de spionaj și de propagandă germane din Spania camuflate în firme comerciale. Din considerente izvorîte din cursul general al politicii sale din acel moment, care nu-i permiteau să se demaște fără risc, guvernul nazist s-a străduit să nege oficial orice amestec în declanșarea crizei spaniole[8]. Totodată, contactele secrete cu reprezentanții reacțiunii au con-

[2] *Procès de grands criminales de guerre devant le Tribunal International de Nürenberg, 14 nov. 1945—1 oct. 1946*, Nürenberg, 1947—1948, vol. XXV, p. 402 și urm. (Protocol Hossbach).

[3] Pierre Renouvin, *Histoire des relations internationales*, Ed. Fayard, Paris, 1963, p. 126.

[4] Georges Roux, *La guerre civile d'Espagne*, Ed. Fayard, Paris 1963, p. 58.

[5] Jos Garcia, *Ispania XX veca*, Moskva, 1967, p. 210.

[6] Max Gallo, *Italia lui Mussolini*, Ed. pol., Buc., 1969, p. 339.

[7] R. Brasillach et M. Bardèche, *Histoire de la guerre d'Espagne*, Paris, Plon, 1939, p. 59.

[8] Maurice Baumont, *La faillite de la Paix*, vol. II, Paris, 1961, p. 10.

tinuat, iar livrările de materiale de război, de asemenea. Într-o scrisoare din 6 iulie 1936, secretarul legaţiei germane, von Büllow, aflat în acel moment la Barcelona, îl înştiinţa pe ambasadorul german la Madrid, Völchers, că un reprezentant al naţionaliştilor era în negocieri cu o firmă germană constructoare de avioane. Bülow menţiona că negocierile aveau ca obiect furnizarea de arme fasciştilor spanioli şi că aceste negocieri au fost duse cu ştirea organizaţiei pentru străinătate a N.S.D.A.P., iar Orstgruppenleiterul din Barcelona dorea ca proiectul să fie realizat cît mai urgent [9].

După victoria în alegeri a Frontului Popular, raporturile dintre reacţiunea spaniolă şi fasciştii germani şi italieni s-au intensificat. Imediat după constituirea guvernului de Front Popular, în februarie 1936, Primo de Rivera şi generalul Sanjurjo au plecat într-un turneu la Roma şi Berlin cu care prilej au reluat discuţiile cu dictatorii fascişti din cele două ţări asupra planului rebeliunii [10]. În schimbul ajutorului promis, reacţiunea spaniolă oferea monopolurilor germane şi italiene în caz de victorie, importante concesiuni în exploatarea bogăţiilor Spaniei şi o strînsă colaborare politică, ofertă ce venea în întîmpinarea planurilor imperialismului german şi italian [11].

La 17 iulie 1936 rebeliunea fascistă este declanşată în Marocul spaniol şi în insulele Baleare. În Maroc rebelii pun stăpînire pe Tetuan iar la 18 iulie întreaga zonă a protectoratului a trecut în mîinile rebelilor aproape fără luptă [12].

Chemarea la rebeliune adresată metropolei a găsit, cum era de aşteptat, ecou în rîndurile generalilor şi ofiţerilor monarhişti, a vîrfurilor clericale şi a marilor latifundiari. Acţionînd prin surprindere, rebelii au reuşit în scurt timp să arunce întreaga Spanie în focul războiului civil. Răsculaţilor conduşi de generalii Mola, La Burgos, Fanjul, la Madrid, Goded, la Barcelona, li s-au alăturat cei conduşi de unii generali consideraţi republicani şi menţinuţi în funcţii de comandă de către guvernul Frontului Popular: Cabanellos, la Saragossa, Queipo de Llano, la Sevilla, Arando, la Oviedo. Garnizoanele din San Sebastian, Toledo, Albacete şi din alte localităţi, conduse de ofiţeri reacţionari, le urmează exemplul. Cu mici excepţii, numai flota militară maritimă şi aviaţia au rămas credincioase republicii constituind ulterior forţe de nădejde ale armatei republicane.

O dată cu declanşarea rebeliunii, Franco părăseşte insulele Canare şi folosindu-se de un paşaport diplomatic fals soseşte, la 18 iulie 1936, la Tetuan, unde preia conducerea rebeliunii în Marocul spaniol. Aici, Franco se sprijinea pe trupele marocane, comandate în exclusivitate de ofiţeri implicaţi în complot, şi pe legiunea străină spaniolă „Tercio".

Conform planurilor anterioare conducerea militară a rebeliunii a fost încredinţată generalului Sanjurjo. Moartea sa, survenită în urma unui accident de avion, la 20 iulie, a creat primul moment de derută în rîndurile autorilor rebeliunii. Ca măsură tranzitorie, grupul generalilor fascişti constituie o juntă a cărei preşedenţie este încredinţată provizoriu generalului Cabanellos. La 1 noiembrie, junta întrunită la Burgos, apreciind că Franco, prin autoritatea sa în rîndurile armatei şi prin relaţiile sale externe, era elementul cel mai reprezentativ, îi va încredinţa conducerea supremă a rebeliunii.

---

[9] *Les archives secrètes de la Wilhelmstrasse*, série D, vol. III, *L'Allemange et la guerre civile espagnole*, Paris, Plon, 1952, p. 2 (în continuare se va cita: *Les archives...*, III).

[10] Marion Einhorn, *Die economischen Hintergründe der faschistischen Deutschen Intervention in Spanien, 1936—1939*, Akademie Verlag, Berlin, 1962, Schriften des Instituts für Geschichte, Reihe I, Allgemeine und Deutsche Geschichte, Band 15, p. 84.

[11] *Ibidem*.

[12] *Les archives...*, III, document nr. 5. Telegrama consulului german din Tetuan, din 25 iulie 1936.

Izbucnirea rebeliunii i-a surprins pe republicani. La 19 iulie, guvernul condus de Casares Quiroga a demisionat, fiind înlocuit cu un guvern în frunte cu Martinez Barrio, dispus să încheie un compromis cu fasciștii. Sub presiunea maselor republicane care considerau orice compromis cu fasciștii drept o trădare, Martinez Barrio a fost silit să cedeze locul unui nou guvern avînd în frunte pe Jose Giral, din partidul stîngii republicane. În acele clipe guvernul Giral a reușit să cîștige încrederea maselor prin energia pusă în slujba cauzei republicane. În noaptea de 18 iulie, Dolores Ibarruri a vorbit la postul de radio al Ministerului de Interne. Din acel moment, cuvintele sale „no passaran!" au devenit lozinca rezistenței spaniole.

Partidul comunist, Partidul socialist, Uniunea generală a muncitorilor, Confederația națională a muncii și toate celelalte organizații politice și sindicale ale muncitorilor, precum și partidele republicane au cerut înarmarea muncitorilor și acțiunii energice împotriva reacțiunii. Primele rezultate ale acestei politici s-au văzut chiar la Madrid, unde în urma asaltului forțelor republicane asupra căzărmii Montana, generalul Fanjul a fost silit să se predea. Păstrarea capitalei în mîinile guvernului legal a fost un act de deosebită importanță militară și politică, care și-a pus amprenta asupra evoluției ulterioare a evenimentelor.

Depășind momentul de surprindere și regrupîndu-și forțele, bizuindu-se pe dreptatea cauzei lor și pe simpatia majorității poporului forțele republicane au trecut la ofensivă. După Madrid, rebeliunea a fost înfrîntă rînd pe rînd în Valencia, Malaga, Alicante, Santander, Bilbao, Almeria, Barcelona. Două treimi din teritoriul țării cu centrele urbane cele mai importante au rămas sub autoritatea guvernului republican legal. Guvernul republican păstra controlul asupra nordului Spaniei, spre granița cu Franța, asupra minelor de cărbuni din Asturia și a celor de fier din Biscaya, precum și asupra industriei siderurgice din Bilbao și Oviedo. Coasta răsăriteană a țării, Catalonia și cea mai mare parte din regiunile Aragon, Estramadura și Andaluzia rămăseseră credincioase republicii.

Rebelii dețineau controlul numai în Canare, Maroc, Sevilla Saragossa, în regatele Leonului și Castiliei vechi și într-o parte a Galiciei. Dispunînd de cea mai mare parte a teritoriului țării și de sprijinul maselor populare, guvernul republican nutrea convingerea întemeiată că va reuși în scurt timp să lichideze rebeliunea, care, cu tot începutul furtunos a fost în ansamblul său neizbutită. Era evident că bizuindu-se numai pe propriile lor forțe rebelii n-ar fi putut rezista timp îndelungat. Rezistența dîrză a forțelor populare i-a descumpănit, iar recîștigarea inițiativei de către guvernul legal apropia momentul înfrîngerii definitive.

Numai intervenția directă italo-germană a revitalizat rebeliunea salvînd-o de la înfrîngere și ajutînd o să obțină victoria .Gravitatea situației din primele zile i-a determinat pe rebeli să se adreseze direct și insistent reprezentanților oficiali ai guvernului nazist din Spania și Portugalia, pentru ajutor. În acest scop, la 22 iulie 1936, Franco a luat legătura cu consulul german din Tanger și cu reprezentantul partidului nazist local. Dintr-o notă semnată de Dieckhoff, director al Departamentului politic din Ministerul de Externe, rezultă că, în ziua de 24 iulie au sosit la Berlin cu un avion al societății de transporturi aeriene Luft-Hansa, doi ofițeri spanioli care, în numele lui Franco, urmau să negocieze cumpărarea de avioane și alte materiale de război [13].

La 24 și la 26 iulie, Grote, reprezentantul consorțiului german de industrie aeronautică din Lisabona transmitea la Berlin cererile urgente ale generalilor rebeli din Burgos de a li se pune la dispoziție un număr de 10 avioane de transport Junkers, necesare aducerii trupelor marocane din Africa. Pentru a nu alarma opinia publică internațională, livrarea urma să se facă prin intermediul unui contract de vînzare particular portughez [14].

[13] *Ibidem*, p. 9, doc. nr. 7.
[14] *Ibidem*, p. 10, doc. nr. 8.

La 28 iulie, ministrul de externe german, von Neurath, primea la rîndul său o cerere din partea generalului Quiepo de Llano pentru 10 avioane mari de transport și 3 avioane rapide. Din aceleași considerente Quiepo de Llano sugera ca avioanele să fie afectate formal serviciului poștal al Luft-Hansei și expediate cît mai repede posibil la Sevilla și Las Palmas [15].

Evoluția nesatisfăcătoare a rebeliunii, teama justificată de un eșec posibil, l-au determinat pe Hitler să acorde problemei spaniole o atenție sporită. Necesitatea ajutorării grabnice și eficace a rebelilor a constituit obiectul cîtorva ședințe secrete ținute la sfîrșitul lunii iulie și prezidate de Hitler, la care au participat Göring, Ministrul de război, generalul von Blomberg, reprezentantul marinei Fratzsch și șeful Abwerului, amiralul Canaris [15]. Rezultatele acestor consfătuiri pun în lumină hotărîrea conducătorilor naziști de a suplimenta ajutorul acordat lui Franco, dîndu-i, totodată, un caracter organizat. Astfel, la 26 iulie, în cadrul Ministerului Aviației, deci sub patronajul nemijlocit al lui Göring, a fost creat un stat major special pentru Spania, pus sub comanda generalului Helmuth Wilburg, denumit ulterior „Sonderstab W“ [17]. Principala misiune a „Sonderstab W“ era organizarea ajutorului militar german acordat lui Franco. El trebuia să aprovizioneze unitățile germane care urmau să participe la războiul civil spaniol sub denumirea de „voluntari“ și să să le completeze efectivele. În cadrul noii forme de ajutorare a rebelilor, 20 de avioane „Junckers 52“ trebuiau să pornească imediat spre Sevilla și Tetuan. Ele erau înarmate, iar pentru camuflare au fost trecute companiei de transporturi aeriene „Luft-Hansa“. Primele avioane din acest lot au plecat la 27 iulie din Berlin spre Tetuan. Cu toate măsurile de precauție luate, faptul nu a putut trece neobservat, ceea ce a determinat protestul guvernului republican pe lîngă ambasada germană din Madrid [18].

În noaptea de 31 iulie, 86 de „voluntari“, 6 avioane de vînătoare „Heinkel 51“, o baterie de artilerie de 88 mm și alte materiale de război au fost îmbarcate pe vasul „Usaroma“, în portul Hamburg, cu destinația Cadix, unde au ajuns la 6 august [19].

Primele forțe aeriene germane dirijate spre Spania erau comandate la început de maiorul de aviație Alexander von Scheele, înlocuit mai tîrziu de colonel Walter Warlimont. Ele depindeau direct de „Sonderstab W“, care le fixa destinația și misiunile de luptă în Spania [20].

Declarațiile de mai tîrziu ale generalului Erwin Jaenicke, evidențiază un alt obiectiv urmărit de Hitler prin intensificarea și planificarea ajutorului militar acordat fasciștilor spanioli: instruirea prin luptă a piloților germani și verificarea eficacității noilor tipuri de avioane intrate în dotarea Luftwaffe-i [21]. În legătură cu această problemă trebuie menționat că ordinul dat de Göring ca echipajele avioanelor trimise în Spania să fie cît mai des schimbate pentru ca

---

[15] *Ibidem*, p. 2. Vezi și Marion Einhorn, *op. cit.*, p. 87.

[16] D. D. Torbatengo, *Teni Luftwaffe nad Evropoi (iz istoria ghermanscoi aviații)*, Moskva, 1967, p. 31. În octombrie 1936, generalul Helmuth Wilburg a fost înlocuit cu generalul Erwin Jaeniche. Acesta a deținut funcția de șef al „Sonderstab W“ pînă în noiembrie 1938, cînd generalul de aviație Schwi Khord îi va lua locul.

[17] *Les archives...*, III, p. 10, doc. nr. 9. Nota ambasadei germane din Madrid semnată de Schwendemann, către Ministerul Afacerilor Externe, din 29 iulie 1936.

[18] Manferd Merkes, *Die Deutsche Politik gegenüber dem spanischen Bürgerkrieg*, Bonn, 1961, p. 51.

[19] *Ibidem.*

[20] *Documente asupra lui Franco și regimului său*, Ed. Apărării naționale, Buc. 1946, p. 8 (în continuare se va cita *Doc. Franco*).

[21] *Ibidem*, p. 10.

reîntorşi în ţară piloţii să-şi pună experienţa în slujba aviaţiei militare germane[22].

Valoarea furniturilor germane către rebelii fascişti, numai pînă la 7 noiembrie 1936, a atins cifra de 43.000.000 mărci[23].

Ajutorul prompt şi masiv acordat lui Franco de Germania şi Italia a început să-şi pună amprenta asupra evoluţiei situaţiei militare, contribuind decisiv la redresarea rebelilor. Ilustrativ în acest sens este faptul că, pînă la mijlocul lunii octombrie 1936, folosindu-se de mijloace de transport aeriene şi navale puse la dispoziţia sa de Italia şi Germania, Franco a reuşit să aducă de la Tetuan la Algesiras, pe coasta spaniolă, circa 13.000 de ofiţeri şi soldaţi, precum şi 70 tone de diverse materiale de război[24]. Acesta i-a permis să reia ofensiva în unele sectoare ale frontului ocupînd localităţile Huelva şi La Linea, ceea ce i-a deschis căi de comunicaţii directe cu Gibraltarul şi cu Portugalia.

Unul din principalele planuri militare ale rebelilor prevedea realizarea joncţiunii între trupele comandate direct de Franco şi cele comandate de generalul Mola în nordul Spaniei. Joncţiunea o dată înfăptuită, se creau premisele necesare unui asalt concentric asupra capitalei, care constituia principalul obiectiv strategic al rebelilor. La 14 august 1936, trupele lui Franco au cucerit Badajos, important centru la frontiera cu Portugalia, îndreptîndu-se spre nord şi ajungînd, la 4 septembrie, prin cucerirea localităţii Talavera de la Reina, la 116 km de Madrid. Totuşi, pentru moment, Franco a întrerupt marşul spre nord dirijîndu-şi forţele mai întîi spre est. În urma acestei manevre, la 27 septembrie, sub presiunea forţelor lui Franco superioare numericeşte şi ca tehnică de luptă, republicanii au fost siliţi să ridice asediul Alcazarului din Toledo, care era încercuit încă de la 20 iulie. Concomitent cu ofensiva din sud, rebelii au trecut la ofensivă şi în nord. La 4 septembrie, a fost ocupată localitatea Irun, la frontiera cu Franţa, iar la 11 septembrie, localitatea San Sebastian. Astfel, cea mai mare parte a comunicaţiilor directe ale forţelor republicane cu Franţa a fost întrerupt.

În zona centrală a frontului însă, pe măsură ce pericolul se apropia, capacitatea de rezistenţă a forţelor republicane creştea. În octombrie 1936, la Albacete au sosit primele detaşamente de voluntari din 53 de ţări. Eterogene din punct de vedere naţional şi politic, dar animate de un fierbinte spirit internaţionalist, aceste detaşamente au reprezentat avangarda acelei părţi a opiniei publice internaţionale conştientă de importanţa rezultatului confruntării armatei dintre fascism şi democraţie pentru soarta păcii şi securităţii popoarelor. Lupta pentru capitala ţării a căpătat în scurt timp atributele unei campanii înverşunate dusă cu cea mai mare intensitate, antrenînd grosul forţelor celor două tabere.

La 6 noiembrie, apreciind riscurile politice enorme pe care le putea avea pentru ansamblul luptei intrarea fasciştilor în Madrid, guvernul republican a hotărît să se refugieze la Valencia. Sarcina apărării capitalei a fost încredinţată unui Comitet de apărare format din reprezentanţii partidelor care alcătuiau guvernul.

Prima ofensivă dezlănţuită de Franco asupra Madridului, la 7 noiembrie 1936, şi care a durat cu mici întreruperi pînă în decembrie, a fost oprită prin eroismul şi abnegaţia forţelor republicane şi a unităţilor de voluntari internaţionali.

În condiţiile ostilităţii maselor populare din Spania şi a opiniei publice internaţionale, situaţia creată de certitudinea prelungirii războiului şi, o dată cu aceasta, de perspectiva pierderii iniţiativei militare şi a înfrîngerii, impunea rebelilor o mai strînsă apropiere de Germania şi Italia. La rîndul lor, din aceleaşi

---

[22] *Les archives...*, III, p. 254, Doc. nr. 199. Raportul directorului Departamentului economic din Ministerul Afacerilor Externe, Ritter.

[23] Manfred M e r k e s, *op. cit.*, p. 96.

[24] Cheltuielile legate de întreţinerea „Legiunii Condor" sînt menţionate începînd cu data de 7 noiembrie 1936. *Les archives...*, III, p. 656, doc. nr. 480. Nota subsecretarului de stat Weizsäcker către Ambasada germană din Spania, din 7 noiembrie 1936.

considerente, aceste state îşi vedeau periclitate propriile lor interese economice şi politice. Teama de victoria posibilă a forţelor republicane era aşadar comună şi constituia factorul determinant al strîngerii legăturilor dintre fasciştii spanioli şi guvernele Germaniei şi Italiei, iar intensificarea şi diversificarea ajutorului acordat rebelilor a reprezentat cea mai concludentă ilustrare a acestor elemente comune.

La începutul lunii noiembrie 1936, o mare unitate germană, cunoscută sub denumirea de „Legiunea Condor" a fost expediată în Spania[25]. Graba cu care a fost constituită „Legiunea Condor" şi trimisă în Spania este explicată în instrucţiunile trimise de von Neurath ambasadorului german din Roma, la 30 octombrie 1936, în ajunul plecării legiunii spre Spania. Documentul relevă în primul rînd teama guvernului nazist că întărirea capacităţii de luptă a republicanilor şi sporirea ajutorului primit de aceştia din afară ar putea pune în primejdie întreaga rebeliune. Documentul scoate în evidenţă şi una din cauzele subiective ale trimiterii „Legiunii Condor" neîncrederea Reichului în capacitatea militară a generalilor rebeli, neîncredere augumentată de procedeul „ezitant şi nemetodic" de luptă al acestora[26].

Conform aceloraşi instrucţiuni, ambasadorul german era împuternicit să informeze guvernul italian că, potrivit vederilor Germaniei, ocuparea grabnică a Madridului de către fascişti ar avea o deosebită importanţă politică întrucît „ea va fi urmată de recunoaşterea guvernului naţionalist de către Germania şi Italia şi ar justifica plenar ajutorul acordat de aceste ţări rebelilor"[27].

În lumina considerentelor amintite autorităţile naziste au hotărît ca „Legiunea Condor" să fie comandată de un general german, care, din punct de vedere operativ, era subordonat nemijlocit lui Franco, îndeplinind şi rolul de consilier militar[28].

„Legiunea Condor" era alcătuită de 6.500 de soldaţi, un stat major, 4 unităţi de bombardiere Ju 52, a cîte 12 avioane fiecare, o escadrilă de vînătoare, cuprinzînd 12 avioane HE 51, o escadrilă de cercetare cu 12 avioane HE70, o escadrilă de avioane HE 59 şi HE 60, o escadrilă de încercare cu efective variabile, un batalion de transmisiuni, un batalion sanitar, un detaşament al serviciului de informaţii şi un atelier mobil de reparaţii. Legiunea avea în dotare şi o subunitate de artilerie cuprinzînd 5 baterii antiaeriene cu cîte 4 piese de 88 mm fiecare şi 2 baterii cu cîte 4 piese de 30 mm fiecare. Ulterior, legiunii i-au fost afectate două companii de tancuri uşoare şi un detaşament de motorizate, iar mai tîrziu o brigadă de tancuri „Drohne" şi unitatea navală „Nordsee"[29]. În subordinea statului major al legiunii se afla un numeros grup de instructori germani pentru şcolile militare ale armatei fasciste spaniole[30]. Primul comandant al „Legiunii Condor" a fost generalul de aviaţie Sperrle, iar şef de stat major colonelul Richthoffen[31]. Din 1938, comanda legiunii va trece asupra lui Richthoffen, Sperrle primind alte misiuni în Germania[32].

Intrarea în luptă a „Legiunii Condor" şi suplimentarea ajutoarelor trimise de Mussolini şi-au atins obiectivul contribuind la redresarea rebelilor fascişti şi sporind simţitor capacitatea lor de luptă. De asemenea, din punctul de vedere al intereselor militare germane, experienţa căpătată de această unitate germană

---

[25] *Ibidem*, p. 86. Doc. nr. 71. Nota ministerului afacerilor externe Neurath către Ambasada germană din Roma, din 30 oct. 1936.

[26] *Ibidem*.

[27] *Ibidem*.

[28] *Ibidem*, p. 85, cap. I. Doc. 71 (Anexa). Vezi şi A. Norden, *Aşa se fac războaiele* E.S.P.L.A., Buc. 1952, p. 76.

[29] *Ibidem*.

[30] *Ibidem*.

[31] *Ibidem*.

[32] *Ibidem*, p. 76, Doc. nr. 63.

pe cîmpul redus de luptă din Spania va fi folosită din plin de Wehrmacht în timpul celui de-al doilea război mondial. Bombardamentele naziste în Spania prefigurau raidurile teroriste ale Luftwaffi asupra orașelor belgiene, olandeze și engleze din anii 1940—1941.

Crearea Comitetului de neintervenție de la Londra în septembrie 1936 și promovarea neintervenției de către Anglia și Franța nu și-au atins obiectivele, datorită sabotării deliberate din partea Germaniei și Italiei, care, formal, aderaseră la această politică. În scurt timp, neintervenția s-a transformat de fapt într-o intervenție în sens unic, a Germaniei și Italiei în favoarea rebelilor. Pe măsura prelungirii războiului relațiile dintre Franco și guvernele german și italian au devenit tot mai strînse. Ajutorul militar a fost urmat de încheierea unor acorduri politice și economice prin care Franco asigura guvernelor și monopolurilor germane și italiene poziții dominante în Spania [33]. Prin recunoașterea de jure, la 18 noiembrie 1936, a guvernului Franco de către Germania și Italia [34], aceste acorduri vor căpăta o tentă egală și se vor înmulți și diversifica.

Primul reprezentant oficial al Germaniei pe lîngă guvernul Franco va fi generalul Wilhelm Faupel. Pînă la 11 februarie 1937, Faupel va avea titlul de însărcinat cu afaceri, iar principala lui misiune era aceea de a se ocupa cu relațiile economice și politice germano-spaniole, asigurînd Germaniei un loc important în economia Spaniei [35].

Cea mai strînsă formă de colaborare însă, pe toată durata războiului s-a menținut pe tărîm militar. În ciuda crizelor internaționale provocate de Germania prin contopirea Austriei și dezmembrarea Cehoslovaciei, crize care ridicau în fața guvernelor german și italian probleme mai complicate și de imediată repercursiune, ajutorul militar acordat rebelilor spanioli s-a menținut constant. Faptul merită cu atît mai mult menționat cu cît pe fondul încordării continue a situației internaționale, o intervenție a Franței de partea republicanilor nu era considerată la Berlin ca imposibilă. Posibilitatea intervenției militare franceze în războiul din Spania a constituit obiectul mai multor schimburi de păreri între noul titular al Ministerului Afacerilor Externe, Ribbentrop și O.K.W. Temerilor lui Ribbentrop că o intervenție militară franceză ar putea atrage Germania în conflict într-un moment nepotrivit, Keitel i-a răspuns că, potrivit aprecierilor sale, o astfel de posibilitate nu exista [36]. Afirmația lui Keitel se întemeia pe antecedentele politicii franceze. El sublinia că deși Franța nu dorea victoria fasciștilor spanioli, aceasta însemnînd întărirea influenței germano-italiene la sud de Pirinei, ea nu putea interveni cu forțele sale armate în Spania, deoarece acest lucru implica riscul degenerării războiului local într-un război general. Din punct de vedere strict militar, Keitel arăta că o intervenție masivă a Franței ar fi avut drept consecință o slăbire a forțelor sale la frontiera cu Germania, realitate pe care statul major francez n-o putea ignora. În al doilea rînd, Franța nu putea trece la acțiune fără o strînsă cooperare cu Anglia, realizare puțin probabilă atunci, datorită politicii generale engleze dominată de tendințe conciliatoriste. În al treilea rînd, frămîntările interne și instabilitatea politică slăbeau poziția guvernuuli francez, obligîndu-l să-și cheltuiască energia pentru soluționarea acestor probleme [37].

Opiniile O.K.W-ului expuse de generalul Keitel au influențat atitudinea întregului guvern nazist, stimulînd continuarea fără rezerve a ajutorării rebelilor.

---

[33] *Ibidem*, p. 92, Doc. nr. 77. Telegrama lui Neurath din 17 nov. 1937 către Legația din Lisabona. Vezi și M. Mourin, *Histoire des grandes puissances*, Paris 1939, p. 193.

[34] *Ibidem*.

[35] *Ibidem*, p. 508. Doc. nr. 372. Nota adresată de generalul Keitel Ministerului Afacerilor Externe, la 22 martie 1938.

[36] *Ibidem*.

[37] *Ibidem*, p. 515, Doc. nr. 379. Nota adresată de Canaris Ministerului Afacerilor Externe la 5 aprilie 1938.

Evoluția luptelor din Spania favorabilă fasciștilor l-au determinat pentru un moment pe Franco ca, la 4 aprilie 1938, să-i sugereze lui Canaris posibilitatea retragerii voluntarilor străini din Spania, inclusiv a „Legiunii Condor [38]. Armamentul și echipamentul legiunii urmau să fie preluate de rebelii spanioli, preluarea fiind facilitată și de faptul că aceștia dispuneau deja de un număr de piloți, instruiți de ofițeri germani, suficient pentru continuarea războiului [39]. Ribbentrap i-a prezentat lui Hitler informațiile furnizate de Canaris. Hitler s-a declarat inițial de acord cu retragerea „Legiunii Condor", intenționînd să folosească o parte a personalului ei pentru refacerea aviației din vechea Austrie [41]. Ulterior însă, rezistența îndîrjită a forțelor republicane a spulberat din nou iluzia terminării rapide a războiului civil. La 27 aprilie ministrul de externe al lui Franco, Gobez Jordana, înștiința guvernul nazist că, datorită incertitudinilor care planau asupra finalului războiului, Franco s-a decis să mențină trupele germano-italiene alături de unitățile proprii [41]. În același sens se va pronunța și ambasadorul german acreditat pe lîngă guvernul rebelilor, care la 2 octombrie 1938, scria subsecretarului de stat de la Ministerul Afacerilor Externe, Weizsäcker, că victoria finală a rebelilor este de neconceput fără ca Germania și Italia să facă noi sacrificii militare și umane pentru aceștia [42]. În momentul luării în discuție a posibilităților de retragere a forțelor germane din Spania, Direcția economică din cadrul O.K.W. estima valoarea furniturilor militare livrate pînă atunci franchiștilor la suma de 338 milioane mărci, din care aceștia achitaseră doar 45 milioane [43].

La 3 iunie 1938 colonelul Jaenicke din cadrul „Sonderstab W", expunînd în fața secretarului de stat Makensen situația militară din Spania, sublinia că „Legiunea Condor" continua să aibă pentru Franco o valoare mai mare decît părea să indice cifra efectivului ei în raport cu întreaga aviație franchistă [44]. În același timp însă Jaenicke menționa că uzura armamentului aflat în dotarea legiunii impune cu necesitate reînzestrarea ei. La 10 iunie 1938, în cadrul O.K.W. au fost reluate discuțiile asupra „Legiunii Condor", evidențiindu-se necesitatea suplimentării numărului de avioane de vînătoare și de bombardament în picaj din dotarea legiunii. Generalul de aviație Volkmann a recomandat cu acest prilej reconstituirea forței de luptă inițială a legiunii și înlocuirea imediată a armamentului uzat cu armament nou [45]. Concomitent cu refacerea forței de luptă a „Legiunii Condor" O.K.W.-ul a făcut și unele propuneri cu caracter politic, recomandînd ca pînă ce noile furnituri militare vor ajunge la destinație să se saboteze aplicarea controlului maritim preconizat de Comitetul de neintervenție de la Londra [46]. O lărgire a cooperării între Wermacht și fasciștii spanioli s-a manifestat și pe tărîmul pregătirii și instruirii armatei franchiste. În urma cererii făcută de generalul Oranz, în numele lui Franco, la 20 iunie 1938, din Germania a fost trimis un nou grup

---

[38] *Ibidem.*

[39] *Ibidem.*

[40] *Ibidem*, p. 394, Doc. nr. 394. Telegrama ambasadorului german, din 27 aprilie 1938 către Ministerul Afacerilor Externe.

[41] Francesco Scotti, *La guerra di Spagna*, în *Fascismo e antifascismo (1936—1948)*, Ed. Feltrinelli, Milano, 1963. p. 389.

[42] *Les archives...*, III, p. 351, Doc. nr. 396. Rapotului consilierului Sabath din 30 aprilie 1938.

[43] *Ibidem*, p. 553, Doc. nr. 408, din 4 iunie 1938.

[44] *Ibidem*, p. 572, Doc. nr. 418. Nota lui Schwendemann șeful Diviziei a III-a politice (pentru Spania), din 11 iunie 1938.

[45] *Ibidem*, p. 586, Doc. nr. 431. Nota Ministerului Afacerilor Externe, din 30 iunie 1938, adresată Ambasadei din Spania.

[46] *Ibidem.*

de ofiţeri-instructori cu misiunea de a grăbi instruirea unităţilor rebele prin folosirea metodelor germane de antrenament [47].

Rezultatele întăririi cooperării militare s-au vădit imediat. În iunie 1938, bombardamentele teroriste ale aviaţiei fasciste asupra zonelor stăpînite de republicani s-au intensificat. O notă trimisă Ministerului Afacerilor Externe de către ambasada germană din Spania menţiona că în marea lor majoritate bombardamentele au fost efectuate de avioane germane şi italiene, avînd drept obiectiv declarat îngreunarea aprovizionării forţelor republicane pentru a le sili să capituleze [48].

Intensificarea şi diversificarea sprijinului militar acordat de Germania şi Italia rebelilor fascişti, conjugate cu inerţia Franţei şi Angliei şi cu unele greşeli politice şi militare săvîrşite de forţele republicane au făcut ca, în martie 1939, Republica spaniolă să se prăbuşească.

Epilogul intervenţiei militare germano-italiene l-a constituit defilarea „Legiunii Condor" şi a unităţilor italiene intervenţioniste, la Léon, la 22 mai 1939, în prezenţa lui Franco şi a celorlalte oficialităţi ale regimului său [49]. Cu acest prilej Franco a rostit un discurs în care, salutînd victoria fascismului în Spania, a evidenţiat meritele excepţionale ale unităţilor militare puse la dispoziţie de Hitler şi Mussolini în obţinerea acestei victorii [50]. În răspunsul său, generalul Richthoffen a subliniat că Germania este mîndră de a-şi fi adus contribuţia la crearea în Peninsula Iberică a unui bastion de nădejde împotriva comunismului. El a anunţat cu acest prilej donaţia „Legiunii Condor", în valoare de 1 milion de pesetas pentru familiile celor care au căzut în serviciul aviaţiei spaniole [51].

„Legiunea Condor" a părăsit Spania la 26 mai 1939 [52].

Oficialităţile naziste n-au publicat niciodată numărul exact al ofiţerilor şi soldaţilor germani trimişi să lupte în Spania. Indirect însă, judecînd după numărul distincţiilor acordate celor care au participat la lupte, ne putem face o imagine, care deşi incompletă, este totuşi edificatoare. Pentru participarea la războiul împotriva Republicii Spaniole au primit medalii de aur, argint şi bronz 25.000 de soldaţi şi ofiţeri germani din toate armele [53].

Astfel a luat sfîrşit una din cele mai cinice şi brutale intervenţii străine în afacerile interne ale unui stat independent şi suveran, intervenţie care a contribuit în chip hotărîtor la schimbarea cursului firesc al dezvoltării sale. Violarea voinţei marii majorităţi a poporului spaniol, care în februarie 1936 îşi exprimase liber opţiunea pentru o cale de dezvoltare democratică a constituit de fapt un preludiu, bogat în semnificaţii, al violenţelor săvîrşite de nazişti în anii celui de-al doilea război mondial.

---

[47] *Ibidem*, p. 615, Doc. nr. 455. Telegramă adresată Ministerului Afacerilor Externe de către Ambasada germană din Spania la 30 iunie 1938.

[48] *Ibidem*, p. 768, Doc. nr. 561. Telegrama din 22 mai 1939, a ambasadorului german din Spania adresată Ministerului Afacerilor Externe.

[49] *Ibidem*.

[50] *Ibidem*.

[51] *Ibidem*.

[52] *Ibidem*, p. 769, Doc. nr. 562. Telegrama din 21 iunie 1939, a ambasadorului german din Spania adresată Ministerului Afacerilor Externe.

[53] Dolores I b a r r u r i, *Singura cale*, Ed. pol., Buc. 1963, p. 272.